

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Valtio-opin laitos
Tekijä – Author Miika Korpi	
Työn nimi – Title Aktiivimalli ja aktivointipolitiikka – Vertaileva tutkimus Suomen aktiivimallista, sekä Ruotsin, Tanskan ja Saksan aktivointipolitiikasta	
Oppiaine – Subject Valtio-oppi	Työn laji – Level Kandidaatin tutkielma
Aika – Month and year 5/2018	Sivumäärä – Number of pages 31
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkielmassani vertailen Suomen, Ruotsin, Tanskan ja Saksan aktiivimalleja ja aktivointipolitiikkaa. Vertailuuni valikoituivat juuri nämä maat, koska niitä on useasti verrattu julkisuudessa toisiinsa ja Suomen aktiivimallin on sanottu saaneen niistä vaikutteita. Käsittelen esimerkkimaiden malleja ja aktivointipolitiikkaa myös viiden eri työttömyysteorian kautta, koska työttömien aktivoimisessa on oleellista ymmärtää työttömyyden luonne. Työttömyysteorioihin vertaaminen toi esille oleellisia seikkoja eri malleista. Käytän tutkielmassani vertailevaa tutkimustapaa, koska se sopii eri maiden väliseen vertailuun kaikista parhaiten.</p> <p>Ennen tutkielman tekoa kirjoitin ylös alkuhypoeseja tutkimuksen loppupäätelmistä ja suurin osa hypoeseista tukikin alkupäätelmiä. Kaikkien neljän maan mallit oli rakennettu uusklassisen ja klassisen työttömyysteorian pohjalle, mutta pienenä yllätyksenä mukana oli myöskin mikrotalousteoraa työttömyydestä, etenkin sen sisältämän informaatiohypoesein kautta. Kuten olinkin ajatellut, keynesiläinen ja marxilainen työttömyysteoria olivat jääneet pois. Yhtäläisyyksiä malleista löytyi paljon, aivan kuten olin ajatellutkin. Yhtäläisyyksiä löytyi niin mallien rakenteista, kuin työttömyysturvan muutoksistakin. Eri maiden väliset erot sen sijaan olivatkin joiltain osin paljon monimutkaisempia kuin olin osannut ajatella. Etenkin Ruotsin ja Tanskan aktivointipolitiikka oli paljon erilaisempaa, kuin ennen tutkielmaa olin odottanut. Ne erosivat todella useasta kohdasta Suomen omasta vuoden 2018 aktiivimallista, vaikka oletin että Suomen ja esimerkiksi Tanskan mallit olisivat olleet hyvin pitkälti samanlaisia.</p> <p>Tutkielmani analyysissä käyn yksityiskohtaisemmin näitä eroja ja yhtäläisyyksiä läpi, mutta johtopäätöksenä totesin kaikkien maiden mallien olevan hyvin erilaisia ja osittain eri syistä tehtyjä. Siitä huolimatta ne muistuttavat osittain kyllä toinen toistaan, osa tietysti enemmän kuin toiset. Maiden välisessä vertailussa tulee kuitenkin muistaa, että myös itse vertailumaat ovat hyvin erilaisia keskenään, joten vertailun lopputuloksesta ei voi päätellä jonkin esimerkkimaan aktiivimallin toimivuudesta tai toimimattomuudesta, vaikka samainen malli olisi muualla toiminut.</p>	
Asiasanat – Keywords Aktiivimalli, aktiivinen työvoimapolitiikka, aktivointi, työmarkkinat, työttömyys, sosiaalipolitiikka	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

Aktiivimalli ja aktivointipolitiikka

Vertaileva tutkimus Suomen aktiivimallista sekä Ruotsin, Tanskan ja
Saksan aktivointipolitiikasta

Miika Korpi

Kandidaatin tutkielma

Valtio-oppi

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2018

Sisällys

1 JOHDANTO.....	2
2 METODI.....	4
3 AKTIVOINTIPOLITIIKKA JA AKTIIVINEN TYÖVOIMAPOLITIIKKA.....	6
4 TYÖTTÖMYYYSTEORIAM.....	9
4.1 Klassinen teoria työttömyydestä.....	9
4.2 Keynesiläinen työttömyysteoria	10
4.3 Mikrotalousteoria työttömyydestä	11
4.4 Uusklassinen teoria työttömyydestä	11
4.5 Marxilainen teoria työttömyydestä.....	12
5 AKTIIVIMALLI 2018	13
6 TANSKA.....	16
7 RUOTSI.....	18
8 SAKSA	20
9 ANALYYSI.....	23
10 YHTEENVETO	26
11 LÄHTEET	27
11. 1 Kirjallisuus	27
11.2 Sähköiset lähteet.....	29

1 JOHDANTO

Suomessa otettiin käyttöön työttömien aktivoimiseen tähtäävä aktiivimalli 1.1.2018.

Aktiivimalli on yksi lukuisista työvoimapolitiittista toimenpiteistä, joilla pyritään parantamaan Suomen työllisyyttä ja vähentämään työttömyyttä. Suomen työttömyysaste oli 8,8% maaliskuussa 2018 (Tilastokeskus 2018). Kyseinen malli ei ole maailmassa mitenkään uusi asia. Esimerkiksi Ruotsi, Tanska ja Saksa ovat myöskin tehneet aiemmin omat aktiivimallinsa. Vertailuuni valikoitui juuri nämä maat, koska Suomen aktiivimallia on toistuvasti verrattu näiden maiden malleihin ja niistä on otettu vaikutteita Suomen omaa aktiivimallia rakennettaessa. Tutkielmassani tuonkin mallien välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä paremmin selville sekä nostan vertailussa olevat ongelmat esille.

Aktivointitoimenpiteet on kaikissa maissa aloitettu ensimmäistä kertaa jo useita vuosia sitten, mutta selvyden vuoksi käsittelen Suomen kohdalla ainoastaan vuonna 2018 käyttöön otettua aktiivimallia. Aiempia aktivointitoimenpiteitä esimerkiksi Suomessa on tehty jo 1990-luvulla, kun nuoret työttömät priorisoitiin tärkeimmäksi kohderyhmäksi aktivointitoimenpiteille sekä kuntien roolia aktivoinnissa korostettiin (Karjalainen 2013, 221). Työttömiä pyritään aktivoimaan erilaisilla sanktioilla ja kannustimilla. Nykyinen aktiivimalli näkyy työttömän arjessa lähinnä aktiivisuusehtona, joka on täytettävä. Mikäli aktiivisuusehto jää täyttämättä, työttömän päivärahaa leikataan 4,65%. Aktivointipolitiikan nykyisen paradigman mukaan onnistunut aktivointi lähtee työttömästä itsestään (motivaatio) sekä yksilökohtaisesta aktivoinnista (henkilökohtainen työllistymissuunnitelma). Tällaisessa aktivoinnissa keskeisessä roolissa on aktivoitavan ja aktivoijan välinen vuorovaikutus sekä henkilökohtaiset työllistymissuunnitelmat.

Aktiivimallin käyttöönoton tarkoituksena on valtionvaraministeriön kansliapäällikkö Martti Hetemäen mukaan (2018) työllisyyden lisääminen sekä työttömyyden pitkittymisen katkaisu. Aktiivimalli on saanut paljon sekä kehuja että kritiikkiä osakseen. Kehuja on tullut paljon etenkin eduskunnan perinteisiltä oikeistopuolueilta, ekonomeilta ja yrittäjiltä. Kokoomuksen kansanedustaja Juhana Vartiainen näkee aktiivimallin hyvänä asiana, mutta toteaa ongelman olevan niin kauan läsnä, kun sosiaaliturvaa on olemassa (Vartiainen 2018). Kritiikkiä puolestaan on tullut eduskunnan vasemmistopuolueilta, ammattiliitoilta ja

työttömiltä, esimerkiksi STTK:n Katarina Murto, joka kertoo tekstissään, että aktiivimallista puuttuu kannustin. (Murto 2018) Nykyinen aktiivimalli on hänen mukaansa rakennettu keppi ja porkkana -periaatteesta pelkästään kepin varaan. Keppi ja porkkana -retoriikka onkin usein vahvasti mukana aktiivimallista ja työttömien aktivoinnista käydyssä keskustelussa. 2000-luvulla kunnolla vauhtiin päässyt argumentointi hyvinvointivaltion kalliista ylläpidosta onkin luonut hyvän pohjan aktiivimallille Suomessa. Näiden argumenttien perusteella sosiaalietuuksien koetaan nykyään olevan passivoiva elementti sen sijaan, että ne tukisivat työttömän palaamista työelämään.

Aktiivimalli siis herättää tunteita puolin ja toisin ja se on toistaiseksi pysynyt Suomessa vielä asiaan perehtymättömienkin ymmärrettävissä, eli siitä ei ole muodostunut byrokratiaviidakkoa, jonka ymmärtämiseen tarvitsee oikeustieteellistä osaamista. Tästä johtuen myös vertailu Ruotsin, Saksan ja Tanskan sekä työttömyysteorioiden kanssa on helpoin lähestymistapa aktiivimallin tarkempaan tutkimiseen.

Tutkielmani etenee aluksi metodin esittelyllä, jonka jälkeen avaan aktivointipolitiikan ja aktiivisen työvoimapolitiikan käsitteitä, koska ne ovat oleellisia aiheen kannalta. Tämän jälkeen pyrin selventämään eri teorioiden valossa työttömyyden luonnetta, sillä työttömät ovat juuri aktivointipolitiikan keskiössä. Työttömyysteorioiden jälkeen avaan Suomen aktiivimallia sekä Ruotsin, Tanskan ja Saksan aktivointipolitiikkaa. Sen jälkeen siirryn analysoimaan mallien välisiä eroja, sekä katsomaan kyseisiä malleja työttömyysteorioiden valossa. Lopussa käsittelen johtopäätökset ja tiivistelmän tutkimuksestani.

2 METODI

Selkeytän tutkielmassani Suomen, Saksan, Tanskan ja Ruotsin aktiivimallien välisiä yhtäläisyyksiä ja eroja sekä tarkastelemaan eri maiden aktivointipolitiikkaa työttömyysteorioiden läpi. Tutkimuskysymykseni on Suomen sekä muiden esimerkkimaiden aktiivimallien ja yleisesti aktivointipoliittisten toimenpiteiden samankaltaisuudet ja erot. Tämän takia käytän tutkielmani metodina vertailevaa tutkimustapaa.

Vertaileva tutkimustapa keksittiin jo 400-luvulla eaa. antiikin Kreikassa (Myllyntaus 1995, 1). Timo Myllyntauksen mukaan vertailevasta tutkimustavasta tuli virallisesti tieteellinen kuitenkin vasta 1800-luvulla kielitieteiden, antropologian ja filosofian piirissä. Myllyntauksen (1995, 2) mukaan March Bloch alkoi soveltaa vertailevaa tutkimusmetodia omiin tutkimuksiinsa ja hän ajatteli tutkimusmetodin soveltuvan erityisesti kahteen erilaiseen tutkimustarkoitukseen. Vertailevalla tutkimustavalla voidaan etsiä universaaleja seikkoja tai piirteitä erilaisista yhteiskunnista. Toinen tutkimustarkoitus on erilaisten ilmiöiden tutkiminen samanlaisista ympäristöistä, kuten yhteiskunnista (Myllyntaus 1995, 2). Erityisesti toinen Myllyntauksen kertomista tutkimustarkoituksista, eli erilaisten ilmiöiden (aktiivimalli, aktivointipolitiikka) vertailu samankaltaisissa ympäristöissä (Suomi, Ruotsi, Tanska, Saksa), sopii hyvin tutkimustarkoitukseeni.

Vertaileva tutkimustapa mahdollistaa parhaimman mahdollisen tulokinnan antamisen tutkimuskysymykseeni. Työvoimapolitiikassa yksi keskeisistä asioista on muutoksien analysointi sekä asioiden vertaileminen keskenään, joten tältäkin osin vertaileva tutkimustapa on paras metodi aiheelleni. Asioiden vertailu on Jukka Kekkosen (2008) mukaan rakennettu ihmisen ajatteluun ja meille on luonteenomaista vertailla asioita keskenään.

Vertaileva tutkimustapa mahdollistaa myös erilaisten lopputulosten ennustamisen (Landman 2005). Asioiden ennustamisessa ja päättelyssä täytyy kuitenkin muistaa, että politiikassa kontingenssi on aina läsnä ja Jyväskylän yliopiston valtio-opin yleisen ajattelun, ”kaikki on poliittista”, mukaan myös yksittäisen ihmisen, tutkielman tekijän, on

3 AKTIVOINTIPOLITIikka JA AKTIIVINEN TYÖVOIMAPOLITIikka

Talousteorioissa yleinen näkökanta on se, että työttömyyden olisi suotavaa olla vain välivaihe ihmisen elämässä (Koistinen 2014). Aktiivinen työvoimapolitiikka ja aktivointipolitiikka tarjoavat yhteiskunnalle keinoja työttömyyden poistamiseen tai vähentämiseen. Keskitalon ja Karjalaisen (2013, 7) mukaan aktivointipolitiikan taustalla saattaa kuitenkin olla vain valtion tarve vähentää sosiaaliturvamenoja.

Aktivointipolitiikalla tavoitellaan työttömän työllistymistä palkkatyöhön ja taloudelliseen riippumattomuuteen tulonsiirroista. Aktivoinnissa on käytössä erilaisia keinoja, esimerkiksi motivointi, kannustaminen ja velvoittaminen. Nykyaikainen aktivointi on yksilökeskeistä. Työttömän kanssa sovitaan ja suunnitellaan toimenpiteitä, joilla työllistymistä pyritään edistämään. Nämä toimenpiteet ovat kuitenkin myös työtöntä velvoittavia ja niiden laiminlyönti voi johtaa esimerkiksi tulonsiirtojen leikkauksiin. (Keskitalo 2013, 55 & 56) Aktivointipolitiikka keskittyy kahteen suurempaan linjaan, byrokraattiseen rationaalisuuteen ja ammatilliseen palveluun. Byrokraattisella rationaalisuudella tarkoitetaan lakeja ja niiden noudattamista, kun taas ammatillinen palvelu korostaa ammatillisia taitoja. (Keskitalo 2013, 64)

Yksi 2000-luvun perinteisiä argumentteja aktivointipolitiikan puolesta on hyvinvointivaltioiden sosiaalisten etuuksien työttömiä passivoiva vaikutus. On esitetty, että esimerkiksi työttömyysturvan liiallinen myöntäminen aiheuttaa passivoitumista työttömien keskuudessa, eikä motivoi juurikaan hakemaan työtä. Länsimaiden työ- ja sosiaalipolitiikassa on yleistynyt trendi, jossa tähdätään etuudensaajien aktivointiin (Kotkas 2013, 79 & 80). Myös hyvinvointivaltio ja sen tarjoamat tulonsiirrot ovat itsessään saaneet kritiikkiä osakseen, sillä jatkuva kilpailun kiristymisen markkinoilla vaikeuttaa hyvinvointivaltiossa kestävä aktivointipolitiikan tekemistä (Hämäläinen 2013, 174). 2000-luvun aktivointipolitiikka ei enää kosketa pelkästään työtä, vaan nykyään siihen on lähes poikkeuksetta sidottu mukaan myös koulutus ja sosiaaliturva (Keskitalo 2013, 66).

Työttömien aktivointistrategioissa on nykyään nähtävillä viisi erilaista sektoria. Ne ovat tilanteeseen puuttuminen ajoissa sekä tiheä yhteydenpito, työkyvyn raportointi sekä työn etsinnän valvonta, työosoitukset työttömille, henkilökohtaiset työllistymissuunnitelmat ja työvoimapolitiittiset toimenpiteet esimerkiksi työmarkkinoilla vaadittavien taitojen parantamiseksi (Hämäläinen 2013, 173 & 174). Aktiivisen työvoimapolitiikan strategiana alun perin on ollut täystyöllisyyteen pyrkiminen ja työttömyyden poistaminen, mutta myöhemmin strategia on levinnyt koskemaan myös työmarkkinoilla esiintyviä häiriöitä, kuten työvoimapulaa (Sihto 2013, 193). Sihdon mukaan yhden aktiivisen työvoimapolitiikan luoja, ruotsalaisen ekonomi Gösta Rehnin (1959, Sihdon 2013, 194 mukaan) mielestä aktivointitoimenpiteiden jälkeen joudutaan turvautumaan myös työvoiman liikkuvuutta edistäviin toimenpiteisiin, mikäli työttömiä ei saada aktivoitua. Tämän korostaminen näkyikin Sihdon mukaan Rehnin sekä toisen aktiivisen työvoimapolitiikan luoja, Meidnerin teoksissa. (Sihto 2013, 193 & 194)

Aktivointipolitiikka konkretisoituu erilaisina kannustimina ja sanktioina. Kannustimia voivat olla esimerkiksi erilaiset palkkiot ja etuudet, kun taas sanktioita voivat olla karenssit, rangaistukset ja sakot. Tällaisia kannustimia esiintyy muuallakin kuin työttömien aktivoinnissa. Esimerkiksi nuorten kohdalla työuria yritetään saada pidemmiksi leikkaamalla opintotuista ja iäkkäämpien kohdalla erilaisilla eläkebonuksilla (Björklund & Hallamaa 2013, 151 & 152). Björklundin ja Hallamaan mukaan kannustaminen voidaankin tulkita seuraavalla tavalla: ”*kannustaja eli jokin auktoriteettitaho kannustaa jollakin kannustimella kannustettavaa valitsemaan jonkin sellaisen toimintavaihtoehdon, joka saa aikaan auktoriteettitahon asettaman päämäärän.*” (Björklund ja Hallamaa 2013, 152). Heidän mukaansa aktivointipolitiikassa rangaistukset ja niiden uhka saattaa olla toimiva vaihtoehto kannustamisen alussa, mutta pitkällä tähtäimellä nämä saattavat johtaa aktivoitavan lannistumiseen ja hänen aktivoitumisensa ei todennäköisesti tule olemaan kestävä (Björklund ja Hallamaa 2013, 152 & 153).

Aktivointipolitiikan yksi helpoimmista keinoista onkin työttömyyden houkuttelevuuden vähentäminen esimerkiksi laskemalla työttömyysturvan tai muiden sosiaalietuuksien määrää tai kesto (Hämäläinen 2013, 176). Tällainen kannustaminen ei kuitenkaan välttämättä ole kovinkaan tehokasta aktivointia, sillä tehokkaassa kannustamisessa

aktivoitavan vaihtoehdoilla täytyy olla jonkinlainen yhteys hänen omiin motivaattoreihinsa. Tämä johtaa sekä aktivoitavan että aktivoijan kannalta positiiviseen tulokseen (Björklund & Hallamaa 2013, 152). Keskitalon (2013, 62 & 63) mukaan avainaktivoinnin onnistumiseen löytyykin nimenomaan aktivointitoimenpiteiden räätälöinnistä yksilöllisiksi ja aktivoitavan motivaatiosta. Tämä vaatii siis aktivoijan ja aktivoitavan tietynlaista kohtaamista. Keskitalo kuitenkin huomauttaa, että on vaikea sanoa, onko työnhakijalla aitoa mahdollisuutta vaikuttaa näihin suunnitelmiin. Alkujaan tällainen yksilökohtainen ohjaus on ollut käytössä sosiaalityössä, mutta Kotkaksen (2013, 86) mukaan tällainen palveluohjaus on otettu käyttöön myös muualla, kuten työ-, terveys-, ja sosiaalihuollon aloilla.

Vappu Karjalainen tiivistääkin aktivointipolitiikan sisimmän ytimen yhteiskunnallisen eriarvoisuuden sekä eri väestöryhmien välisen hyvinvoinnin kasvamisen hidastajaksi (Karjalainen 2013, 208).

4 TYÖTTÖMYYSSTEORIAT

Käsittelen seuraavaksi Pertti Koistisen kirjassaan ”*Työ, työvoima & politiikka*” (2014) esittelemät viisi työttömyysteoriaa. Työttömyysteoriat ovat keskeisessä asemassa työttömien aktivoinnissa ja aktiivisessa työvoimapolitiikassa, sillä aktivointia on mahdotonta tehdä kestävästä näkökulmasta, mikäli työttömyyden luonnetta ei ymmärretä. Työttömyysteoriat avaavat myös aivan uusia näkökulmia aktiivimalleja ja aktivointipolitiikkaa tarkasteltaessa. Koistinen avaa kirjassaan viisi eri teoriaa hyvin ja käsittelen ne lyhyesti, mutta tarpeeksi kattavasti, jotta lukija saa niistä ymmärrettävän kuvan.

4.1 Klassinen teoria työttömyydestä

Klassisen työttömyyden teorian yksi tärkeimmistä käsitteistä on Jean-Baptiste Sayn laki. Lakia on tulkittu usealla eri tavalla, mutta yleensä se nähdään yksinkertaistettuna muotoon ”*tarjonta luo oman kysynnän*” (Koistinen 2014, 188). Lakiin on siis sisällytetty ajatus, että esimerkiksi työvoiman tarjontaa lisäämällä työvoiman kysyntä lisääntyy ja tästä seuraisi korkeampi työllisyys. Tätä kutsutaan Koistisen mukaan ”heikoksi versioksi”. Vahva versio taas sisältää ajatuksen, jonka perusteella rajoitukseton kilpailu pyrkii myös tasapainoiseen työvoiman käyttöön, mikä on työllisyyden kannalta positiivinen asia (Koistinen 2014, 188). Vahvaan versioon sisältyy myös ajatus tarjonnan lisäämisen johtavan kysynnän lisäämiseen, joten vahva versio voidaan periaatteessa nähdä myös päivitettyinä versiona heikosta versiosta. Sayn laki on kuitenkin muotoiltu suljetun talouden, kansantalouden sisällä, eikä siis nykyisessä globaalissa markkinataloudessa. Tämä asettaa tietyt haasteet teorian toimivuudelle nykyisessä maailmassa. Teoriassa keskeistä on myös Walrasin ”sopeutumisperiaate” tai ”tasapainoteoria”. Tämä tarkoittaa lyhyesti selitettynä tilannetta, jossa palkat nousevat jostain syystä korkealle, jonka seurauksena työnantajien

palkkausmahdollisuudet pienenevät ja tämän takia työttömyys kasvaa. Teorian mukaan tästä seuraa prosessi, joka pyrkii vakauttamaan tarjonnan ja kysynnän takaisin tasapainoon, eli käytännössä työttömien täytyy tottua uudelleen pienempiin palkkoihin, jotta työllisyystilannetta voidaan parantaa. (Koistinen 2014, 190)

Klassista työttömyysteoriaa on erityisesti kritisoitu sen takia, että se ei tarkenna, mitkä tekijät johtavat työttömyyteen ja epätasapainoon työmarkkinoilla (Koistinen 2014, 189).

4.2 Keynesiläinen työttömyysteoria

Keynesiläisen työttömyysteorian mukaan työttömyyttä on alennettava elvyttävällä raha- ja finanssipolitiikalla, joka parantaa yleistä kysyntää (Koistinen 2014, 192). Tämän seurauksena kulutus kasvaa ja markkinat toimivat tehokkaasti, koska ihmisillä on varaa ostaa hyödykkeitä. Etenkin jälkikeynesiläisyys on ollut erityisesti eurooppalaisen vasemmiston omaksuma talouspoliittinen ideologia. Keynes mainitsee Koistisen mukaan teoriassaan myös sen, että palkansaajat voisivat mahdollisesti suostua alentamaan heidän reaali-palkkojansa, mutta tällöin kokonaiskysynnän olisi samalla kasvettava. Mikäli kokonaiskysyntä ei kasva, se tarkoittaa, että reaali-palkkojen alennus on ollut hyödytön (Koistinen 2014, 194). Keynesiläisen teorian ytimenä voisikin pitää sitä lopputulemaa, että kaikki työttömyys ei johdu omasta tahdosta, eikä raha- tai palkkapolitiikka kykene yksin ratkaisemaan työttömyyden ongelmaa. Ainoa toimiva mahdollisuus Keynesin mukaan on kysynnän elvyttäminen (Koistinen 2014, 194). Työttömyys on siis loppujen lopuksi muiden tekijöiden kuin työttömän käsissä. Keynesiläisyydestä on muitakin suuntauksia, kuten uuskeynesiläisyys ja jälkikeynesiläisyys, mutta tässä yhteydessä en niitä tarkemmin avaa.

4.3 Mikrotalousteoria työttömyydestä

”Mikrotalousteorian lähtökohtana on ajatus, että työttömyys johtuu yritysten ja kotitalouksien tasolla esiintyvistä taloudellisista häiriöistä” (Koistinen 2014, 196). Teorian keskeinen väite on, että työmarkkinat ovat epätäydelliset. Tämä tarkoittaa sitä, että ne eivät sopeudu markkinoiden eri tilanteisiin, esimerkiksi muutoksiin ja tilapäisiin häiriöihin, ja täten eivät siis anna muillekaan markkinoille, esimerkiksi työvoimalle, mahdollisuutta toimia täydellisesti. Tasapainoteoriassa, joka on tärkeä osa-alue mikrotalousteoriaa, keskeistä on se, että työttömyyden ollessa jostain syystä sen luonnollista tasoa suurempaa on todennäköistä, että työvoiman tarjonta ja kysyntä alkavat lopulta palautua lähemmäs tasapainoa. Tästä taas seuraa reaali-palkkojen alentamiseen kohdistuva paine. (Koistinen 2014, 197) Sekä klassisen makrotalousteorian että mikrotalousteorian mukaan täystyöllisyyteen tai edes lähelle sitä palautuminen työttömyydestä vaatii reaali-palkkojen alentamista (Koistinen 2014, 197). Informaatiohypoteesi on myös tärkeä osa mikrotalousteoriaa. Se väittää, että jos työttömät etsivät parhaiten heille soveltuvaa työtä, heidän työttömyyskautensa pitkittyy ja ennen pitkää he huomaavat, että heidän ammattitaidolleen ei ole enää tarvetta. (Koistinen 2014, 197) Mikäli työllisyysvajetta paikataan esimerkiksi työperusteisella maahanmuutolla, tämä tarkoittaa sitä, että työttömät työnhakijat jäävät edelleen työmarkkinoiden ulkopuolelle ja tästä muodostuu rakenteellista työttömyyttä (Koistinen 2014, 201 & 202).

4.4 Uusklassinen teoria työttömyydestä

Tässä teoriassa pohjana ovat mikrotalousteorian ajatus markkinoilla käydystä kokonaisvaltaisesta kilpailusta sekä Walrasin tasapainoteoria (Koistinen 2014, 202). Teoriaan on tehty myöhemmin täydennyksiä ja tarkennuksia, joista yksi tärkeimmistä on Robert Lucasin vuonna 1972 tekemä muutos, että toimijoilla ei ole täydellistä tietoa markkinoilla olevista hinnoista (Koistinen 2014, 202). Teorian mukaan markkinoiden säätely johtaa pienempään työllisyyteen. Strukturalistisen teorian mukaan tuote- ja työmarkkinoilla on

toiminnassa epätäydellinen kilpailu. Sen kehittäjä, E.J. Phelps, korosti kahta asiaa: työttömyys tulee nähdä tasapainoilmiönä ja tasapainon kehitystä häiritsevät toimijoiden väliset rakenteelliset epätasapainot, eivätkä väärät arviot tai odotukset (Koistinen 2014, 203). Teoriassa myös nähdään vahvojen ammattiliittojen olevan haitaksi työllisyydelle. Tarpeeksi vaikutusvaltaiset ammattiliitot voivat tehdä tehokasta palkka- ja työehtosopimuspolitiikkaa, joka vaikeuttaa pienten ja keskisuurten yritysten palkkaamismahdollisuuksia sekä vaikeuttaa huonoimmassa asemassa olevien työntekijöiden palkkaamista. (Koistinen 2014, 203.)

4.5 Marxilainen teoria työttömyydestä

Marxin teoria toimii sekä makro- että mikrotalousteorioiden lähtökohdista, mutta pääosin makrotaloudessa ja poliittisen taloustieteen alueella. Teoriassa on kuitenkin oma aspekti mikrotaloustieteelle, etenkin teorian keskeisten käsitteiden kautta, kuten ”tavaratuotanto”, ”vaihtoarvo” ja ”käyttöarvo” (Koistinen 2014, 209). Teoria poikkeaa edellä olevista teorioista kuitenkin siten, että se on niin kutsuttu ”vaihtoteoria.” Se ei ole siis erillinen teoria, vaan osa suurempaa kokonaisuutta, jota Marx kutsuu Koistisen mukaan ”kapitalistisen tuotantoprosessin ja pääoman arvonmuodostuksen kokonaisliikkeeksi” (Koistinen 2014, 209). Marxin teoriassa työttömyys, eli suhteellinen liikaväestö, muodostuu osana arvonmuodostusprosessia, sen kasvua ja kasaantumista (Koistinen 2014, 209). Marxin työttömyysteoriassa on tavoitteena nähdä tuotantoprosessissa tapahtuva arvonmuodostus kokonaisuutena eikä aiempien teorioiden mukaan osana suurempaa kokonaisuutta. Marx kertoo teoriassaan, että kiinteän pääoman kasvaminen ja työvoiman käytön tehostuminen johtavat väistämättä työvoiman arvon vähenemiseen (Koistinen 2014, 210). Tämän seurauksena pääoman pysyvä osa lisääntyy työntekijöiden kustannuksella (Marx 1948, 581, Koistisen 2014, 208 mukaan). Koistinen kertoo, että Karl Marxin mukaan siis pääoman kasaantumisprosessissa pääoman rakenne muuttuu samalla kun pääoma kasvaa. Kiinteä pääoma (raha) kasvaa suhteessa vaihtelevaan pääomaan (työvoimaan).

5 AKTIIVIMALLI 2018

Vuonna 2018 voimaan astunutta aktiivimallia on muun muassa perusteltu seuraavilla tavalla:

”Aktiivimallin tavoite on estää työttömyyden pitkittymistä ja lisätä työllisyyttä. Se lievittää väistämätöntä ristiriitaa hyvän työttömyysturvan ja työn kannustimien välillä.” (Hetemäki 2018)

”Muutoksen tavoite on lisätä työllisyyttä ja kannustaa työttömyysetuuden saajia aktiivisuuteen ja omatoimisuuteen työnhaussa koko työttömyyden ajan.” (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017)

Uudella vuoden 2018 aktiivimallilla tarkoitetaan sitä, että työttömän työnhakijan on työttömyysetuuden maksupäivän tarkasteluajanjaksona (65 päivää, noin 3 kuukautta) täytettävä yksi kolmesta aktiivisuusehdosta. Aktiivimalli tuli voimaan 1.1.2018 ja ensimmäiset työttömyysetuutta koskevat leikkaukset tapahtuivat 1.4.2018 (Kela 2018).

Nämä aiemmin mainitut aktiivisuusehdot ovat:

1. 18 tuntia palkkatyötä työehtosopimuksen mukaisella palkalla.
2. Yritystoimintaa, jolla työttömän työnhakijan on ansaittava vähintään 23% yrittäjän työssäoloehtoon vaaditusta kuukausiansiosta, joka on vuonna 2018 241,04 euroa.
3. Viisi päivää työllistymistä edistävässä palvelussa, joita TE-toimisto tarjoaa.

Kohta 3 on korvattavissa tavalla: ”Viisi päivää muissa palveluissa”. Korvaavia vaihtoehtoja voi olla muut työvoimaviranomaisen järjestämät työllisyyttä edistävät palvelut, jotka ovat rinnastettavissa kohtaan kolme. Toinen vaihtoehto on olla rekrytointia

tukevassa toiminnassa työpaikalla tai muuten työllistymiseen liittyen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017)

Sosiaali- ja terveysministeriö pyysi TE-toimistoa selventämään, mitä ”muut palvelut” tarkoittavat. TE-toimisto vastasi muiden palveluiden tarkoittavan esimerkiksi ammatinvalinta- ja uraohjauspalveluita, asiantuntija-arviointeja tai työhönvalmennusta (Tykki 2018).

Näitä tapoja ei voi yhdistellä, esimerkiksi että tekisi yhdeksän tuntia palkkatyötä ja tienata 120,52 euroa yrittäjänä, vaan yhden edellä mainituista kohdista on toteuduttava kokonaisuudessaan, jotta aktiivisuusehto täyttyy. Aktiivisuusehdon täyttymistä ei seuraa kuitenkaan TE-toimisto, vaan työttömyysetuuden maksaja, eli Kela.

Mikäli yksikään aktiivisuusehdoista ei täyty, tämä tarkoittaa 4,65% leikkausta työttömyysetuuteen. Käytännössä tämä tarkoittaa 32,40 euron suuruiseen päiväkorvaukseen tehtävää 4,65% suuruista leikkausta seuraavan 65 maksupäivän ajan, eli kolme omavastuupäivää kolmen kuukauden ajalle. Leikkaus ei kuitenkaan voi ajan kanssa kasvaa esimerkiksi 9,3% suuruiseksi, vaan 4,65% tehtävä leikkaus on suurin mitä työttömän etuuteen voi tehdä. Hypoteettisessa tilanteessa, jossa työtön on koko vuoden täyttämättä aktiivisuusehto, tämä tarkoittaa vain kerran tehtävää 4,65% leikkausta. Leikkaus kestää seuraavan tarkastelujakson (65 päivää) ajan ja jos tänä aikana onnistuu täyttämään aktiivisuusehdon, niin leikkaus poistuu seuraavalta tarkastelujaksolta, jolloin on taas luonnollisesti aktiivisuusehto täytettävänä. (Kela 2017)

Aktiivimalli koskee kaikkia työttömiä työnhakijoita, paitsi ihmisiä, jotka saavat etuutta työkyvyttömyyden tai johonkin vammaan perustuen, omais- ja perhehoitajia sekä työttömyyseläkkeestä päätöstä odottavia (Kela 2017). Käytännössä tämä kuitenkin tarkoittaa siis lähes kaikkia työttömiä työnhakijoita.

Mikäli lomautettu henkilö on lomautettuna yli 65 päivää, hänen täytyy aktiivimallin ehtojen mukaisesti täyttää aktiivisuusehto. PAM:n puheenjohtajan Ann Selinin mielestä tämä lisää byrokratiaa ja vaikeuttaa jo työmarkkinoilla olevien työntekijöiden asemaa (PAM 2017). Lomautus on väliaikainen vaihtoehto eikä se tarkoita erottamista. Lomautus voi kestää lain mukaan maksimissaan 90 päivää, joten tämä tarkoittaa sitä, että työttömän

täytyy täyttää aktiivisuusehto kerran, mikäli hän on lomautettuna yli 65 päivää. PAM:n sosiaalipoliittisen asiantuntijan Mari Kettusen mielestä tämä on erittäin ongelmallinen tilanne heille, joilla on jo työhön paluun päivä tiedossa. Hänen mielestään aktiivimalli lisää tällöin vain byrokratiaa. (Talouselämä 2017)

Suomen Hypoteekkiyhdistyksen pääekonomisti, Juhana Brotheruksen mukaan aktiivimallin tarkoista vaikutuksista työllisyyteen on vaikea saada todellisia tietoja sen luoman valetyöllisyyden takia. Hänen mukaansa työttömän ollessa palkkatyössä jopa vain yhden tunnin viikossa, hän siirtyy tilastoissa työllisiin. Tästä seuraa näennäinen työttömyyden lasku. (Brotherus 2018, 4) Käytännössähän tunnin työtä viikossa tekevä henkilö laskee lähes poikkeuksetta itsensä vielä työttömäksi ja hänen täytyy silti täyttää aktiivisuusehto nostaakseen työttömyysturvaa.

Tutkielmaa tehdessäni Kela julkaisi ensimmäisen ennakkotietoraportin aktiivimallin vaikutuksista, jonka mukaan aktiivimallin ensimmäisen tarkastelujakson aikana 51,8% työttömistä työnhakijoista täytti aktiivisuusehdon (Kela 2018).

6 TANSKA

Suomen vuoden 2018 aktiivimallista puhuttaessa yleensä jossakin vaiheessa mainitaan myös Tanskan malli. Kerron seuraavaksi lyhyesti Tanskan omasta aktiivimallista. Tanskan mallin voidaan katsoa tulleen käyttöön 1990-luvulla, mutta siihen tehdään edelleen muutoksia. Aktiivimallin käyttöönottoa perusteltiin sillä, että työttömien taidot eivät vastaa työnantajien vaatimuksia.

Tanskassa työttömyyskassaan kuulumattoman työttömän työnhakijan täytyy työskennellä vuoden aikana vähintään 225 tuntia, tai muuten sosiaalietuuksia pienennetään. Tanskan mallissa on kuitenkin mahdollista täyttää kyseenomainen aktiivisuusehto myös palkattomalla työllä. Työttömille on myös säädetty aikaraja työn aloittamiseen, joka on kuusi kuukautta työttömyyden alkamisesta. Tämä koskee kuitenkin vain 30-50-vuotiaita. Alle 30- ja yli 50-vuotiaille tämä samainen raja on vain 3 kuukautta työttömyyden alkamisesta (Rasmussen 2018).

Vaatimuslista työttömyysturvan saamiseksi on pitkä. Työnhakijan on tarkistettava viikoittain hänelle ehdotetut työpaikat, sekä mikäli hän on työskennellyt osa-aikaisena työntekijänä, hänellä täytyy olla kirjattuna vähintään noin 150 000 kruunua palkkatuloa viimeisen kolmen vuoden ajalta, kun sama määrä täyspäiväisillä työntekijöillä on noin 223 000 kruunua viimeisen kolmen vuoden ajalta (Nordsoc b). Työn hakemiseen liittyy myös omia aktiivisuusehtoja. Kolmen kuukauden kuluttua työttömyyden alkamisesta työttömien odotetaan hakevan työtä myös oman ammattitaitonsa ulkopuolelta, sekä työttömien on myös haettava keskimäärin kahta työpaikkaa viikossa. Tanskan työvoimatoimistot (Jobbcenter) dokumentoivat kaikki hakemukset, jotta työnhakua koskevien aktiivisuusehtojen valvominen olisi mahdollista. Onkin sanottu, että Tanskassa viranomaiset käyttävät aktivointimallissa kaksi kertaa enemmän resursseja kuin Suomi (Söderlund 2018).

Työttömän elämä ei kuitenkaan Tanskassa ole aivan samanlaista kuin Suomessa. Tanskassa työttömyyskorvaus on keskimäärin noin 2400 euroa kuukaudessa ennen veroja (Söderlund 2018). Joillain työttömillä on myös henkilökohtainen ”työkonsultti”, joka

auttaa tätä löytämään työpaikan tai tarjoaa tälle koulutusta. Tanskassa aktiivimalli on laajentunut koskemaan myös muita sosiaaliturvamaksuja, sillä 2016 päätettiin sosiaaliturvamaksujen rajoittamisesta. Tällä tarkoitetaan sitä, että työttömyyskassoihin kuuluvien työttömien työnhakijoiden asumis- ja muita maksuja voidaan myös vähentää. (Söderlund 2018)

Tanskalaisen professorin Henning Jørgensenin mukaan vuonna 2001 Anders Fogh Rasmussenin oikeistohallituksen saatua vallan painopiste on siirtynyt työttömien koulutuksesta työttömien hallintaan. Tämän seurauksena painopiste on myös muuttunut täystyöllisyydestä työvoiman tarjontaan, mikä on samalla mahdollistanut palkkojen alentamisen. (Rasmussen 2018)

Voitaisiin sanoa, että Tanskan mallissa työntekijät nähdään resursseina, jotka pyritään käyttämään mahdollisimman tehokkaasti. Tätä Kööpenhaminan Jobbcenterin Jens Sibbersen kuvaa sanomalla: ”*Jokainen joka voi työskennellä, on oltava käytettävissä, vaikka voisi työskennellä vain tunnin päivässä.*” (Söderlund 2018)

7 RUOTSI

Ruotsin aktiivimallin juurien voidaan nähdä olevan sosiaalidemokraattien epäonnistumisessa 1980- ja 1990-luvuilla, kun he eivät onnistuneet luomaan visiota, joka olisi katsonut nykyhetken sijasta tulevaisuuteen (Julkunen 2017, 236). Varsinaisesti Ruotsin oman aktiivimallin voidaan katsoa alkaneen 1990-luvulla, kun maassa toteutettiin sosiaalihuollon aktivointiuudistus vuonna 1997. Uudistuksessa etenkin nuoret toimeentulotuen saajat veloitettiin aiempaa aktiivisempaan työnhakuun. (Julkunen 2017, 250)

Julkusen (2017, 252) mukaan 1990-luvulla alkanut hivuttautuminen vanhasta aktiivisesta työvoimapolitiikasta kohti uudempaa aktiivista työvoimapolitiikkaa, aktivointipolitiikkaa, on jatkunut vielä 2000-luvulla. Muutoksessa keskeistä on aktiivisen työvoimapolitiikan resurssien vähentäminen sekä erityisesti työvoiman uudelleen koulutuksesta siirtyminen halvempiin metodeihin, kuten subventoituun työhön, ”valmentamiseen” tai ”neuvontaan” (Zettergren 2015). Vuosina 2007-2014 Ruotsissa toteutettu ansiotulovähennys on ollut budjettivaikutuksiltaan yksi suurimmista reformeista. Se on Julkusen (2017, 252) mukaan: ”*verotuksella toteutettu in-work-etuus, jonka tarkoitus on lisätä työnteon houkuttelevuutta ja kannattavuutta.*” Myös keskituloiset tulonsaajat kuuluvat vähennyksen piiriin. Ruotsin aktivointireformissa voidaan nähdä selkeä suunta työttömien siirtämisestä ansiosidonnaiselta työttömyysturvalta toimeentulotuelle, sillä vuonna 2010 vain 35% työttömistä oli oikeutettu työttömyyskorvaukseen (Julkunen 2017, 252).

Ruotsissa erityisesti etuuksien katottomuus/korkeat katot sekä ansioturva pyrkivät palkitsemaan työnteosta, mutta sisältävät myös tiukkoja aktiivisuusehtoja. Julkusen mukaan kuitenkin taloudellinen tasa-arvo on kärsinyt mistä kertoo köyhyysasteen ja tuloerojen kasvu (Julkunen 2017, 253 & 254). Ruotsissa henkilö on oikeutettu työttömyysturvaan, jos hän voi työskennellä vähintään 17 tuntia viikossa. Työssäoloehto täyttyy välittömästi, mikäli työnhakija on viimeisen 12 kuukauden aikana ollut vähintään kuuden kuukauden ajan keskimäärin 80 tuntia kuukaudessa palkkatyössä, tai ollut työssä 480 tuntia viimeisten kuuden kuukauden aikana. (Nordsoc a)

Ruotsissa aktiivimallia on perusteltu etenkin hyvinvointivaltion tulevaisuutta turvaavana, kertomalla kalliin hyvinvointivaltion rahoituksen tapahtuvan vain korkealla työllisyydellä sekä pitkällä työurilla (Julkunen 2017, 250). Ruotsin on myös sanottu olevan ruotsikleroosissa (swedoclerosis), jolla on viitattu taloudelliseen näivettymiseen (Julkunen 2017, 233). Tämä on ollut myös yksi vahvoista argumenteista tehokkaamman aktivointipolitiikan puolesta.

Ruotsissa porvarihallituksen vuosina 2006-2014 Ruotsin työttömyys ei pienentynyt eikä työllisyys noussut Suomea paremmin. Työttömyys kasvoi tänä aikana 1,5 %-yksikköä ja pitkäaikaistyöttömien määrä kolminkertaistui. Joakin Palmen mukaan ruotsalainen hyvinvointivaltio on kriittisessä pisteessä sosiaalisen investoinnin rapautumisesta johtuen. Hänen mukaansa valtio ei enää kykene vastaamaan riittävästi keskiluokan ja työväestön tarpeisiin. (Julkunen 2017, 259)

8 SAKSA

Saksa on nähty konservatiivis-korporatistisen regiimin perustyyppinä. Saksassa on ollut käytössä mannereurooppalainen sosiaalivaltiomalli, jonka peruspilareina on nähty lähtökohtaisesti miesten työssäkäynti ja naisten asema kotitalouksien ylläpitäjänä. Miesten työsuhteet ja sitä kautta ansaittu koko perhettä koskeva sosiaalivakuutus ja terveydenhoito ovat keskeisessä asemassa. (Julkunen 2017, 264) Työntekijöiden ja työnantajien omat vakuutusmaksut ovat tärkeässä roolissa, sillä niillä maksettiin esimerkiksi vuonna 1994 käyttöön otettu uudistus pakollisesta hoito/hoivavakuutuksesta.

Julkusen (2017, 298) mukaan 2000-luvulta lähtien saksalaisten työnantajien alulle panema ajatus sosiaalipolitiikan muutoksesta löi lopulta läpi tullen vallitsevaksi paradigmaksi. Ajatuksen mukaan elintason ja saavutetun statuksen turvaamisen sijaan täytyisi keskittyä sosiaalivakuutuksen kustannuksen rajoittamiseen ja taloudellisen kilpailukyvyn parantamiseen ja kehittämiseen. Punavihreä koalitio, liittokansleri Gerhard Schröderin ollessa johdossa, alkoi myös vakuuttaa tästä aatteesta. Merkittävin ja kiistellyin osa Saksan työmarkkinareformista ovat olleet Hartz-lait (2002-2005). Julkunen (2017, 302) mukaan Hartz-lakien merkityksestä kiistellään etenkin matalan työttömyyden (4%) ja taloudellisen nousukauden osalta. Nimensä Hartz-lait saivat Peter Hartzilta, eli Volkswagenin silloiselta henkilöstöjohtajalta. Vuoden 2002 työhallinnon vääristellyistä työttömyystilastoista johtuneen skandaalin jälkeen liittokansleri Gerhard Schröder nimitti Peter Hartzin johtamaan komissiota, jonka tehtävänä oli muuttaa työttömyysturvaa ja uudistaa työvoimapolitiikkaa. Komissio muun muassa esitti työvoimapalveluiden uudistamista, peruskorjausta sosiaalivakuutuksiin, työmarkkinoiden sääntelyn purkamista ja suurta aktivointitoimien lisäämistä (Julkunen 2017, 303). Muutokset toteutettiin neljässä eri vaiheessa, josta johtuu Hartz-lakien jakaminen lakeihin Hartz-I, -II, -III ja -IV.

Ensimmäiset kolme Hartz-lakia, I-III, koskivat lähinnä työvoimapalveluja ja Saksan työhallintoa. Lakien tarkoituksena oli pyrkiä tehostamaan asiakaspalvelua, eli käytännössä tiukennettiin aktivointia, sekä tehostettiin työhönsijoittamista. Julkunen (2017, 304) mukaan väittelyä herätti erityisesti sosiaalivakuutusmaksujen poistot ja subventoidun matalapalkkatyön laajennukset. Näitä subventoituja matalapalkkatöitä on kolmenlaisia,

”minitöitä” ja ”miditöitä”. Minitöissä voi tienata enintään 450€ kuussa ja miditöissä enintään 800€ kuussa. (Julkunen 2017, 304) Myös uudistus, ”euron työt”, mahdollistaa työt järjestöissä ja julkisilla sektoreilla. Työtunteja saa kuitenkin kertyä enintään 15 viikossa, mutta näistä maksetaan enintään kahta euroa tunnilta työttömyysrahan lisäksi. (Julkunen 2017, 304) Kaiken kaikkiaan nämä kolme matalapalkkasektoria yhdessä subventoitujen uusyritysten ja osa-aikaisen palvelutyön kanssa kaunistelevat työttömyystilastoja. Julkunen (2017, 304 & 305) kertookin esimerkin, mihin ”euron työt” ovat voineet johtaa: *”Verkosta löytyy tarinoita siitä, miten yritykset (esimerkiksi kaupassa) ovat käyttäneet mini- ja miditöitä hyväkseen sanomalla irti normaalityösuhteissa olleita ja palkkaamalla tilalle mini- ja midityösuhteisia.”*

Hartz-lakien keskeisenä tavoitteena on ollut juuri työttömien aktivointi. Oikeutta työttömyyskorvaukseen on kiristetty, työn etsintään sisältyvää vastuuta on lisätty työntekijöille, työtarjouksia on entistä vaikeampaa hylätä, sekä on leikattu työttömyysturvan pituutta ja määrää (Julkunen 2017, 306). Lisäksi edellä mainittujen matalapalkkatöiden (mini-, midi-, euron työt) tavoitteena on ollut lisätä pitkäaikaistyöttömien työllistymismahdollisuuksia. Julkunen (2017, 304 & 305) kuitenkin kertoo, että Hemerijckin (2013) mielestä kouluttautumattomat pitkäaikaistyöttömät eivät juurikaan ole päässeet osaksi näitä töitä, sillä ne ovat keränneet lähinnä nuoria työntekijöitä, opiskelijoita ja naisia. Hartz-lakien keskiössä on myös ollut työvoimapalveluiden yhtenäistäminen, jolla pyrittiin luomaan yhtenäistä järjestelmää työttömien hallintaan, joiden alle kuuluu Julkusen (2017, 307) mukaan työttömien aktivointi, työvoimapalvelut sekä tulonsiirrot.

Suurin kiista on Julkusen (2017, 305) mukaan syntynyt Hartz IV-laista ja sen työttömyysturvaan kohdistuneista heikennyksistä. Saksan työttömyysturva oli ollut kolmijakoinen aina neljänteen Hartz-lakiin saakka, eli eri organisaatiot hoitivat sosiaalietuuksien maksun, työttömien aktivoinnin sekä työvoimapalvelut. Suurimpia muutoksia laissa oli vakuutusedun keston lyhennys 32 kuukaudesta 12 kuukauteen, sekä yli 55-vuotiden osalta 18 kuukauteen. Lyhytaikaistyöttömät saivat kuitenkin 60-67% ansiosuhdanteista korvausta, heidän perheellisyydestään riippuen. (Julkunen 2017, 305)

Vuonna 2005 Hartz-reformin jälkeen työllisyys kääntyi asteittaiseen kasvuun. Julkusen (2017, 307) mukaan kuitenkin Zettergren (2015) ehdottaa syyksi tälle etenkin työn jakamista ja työajan lyhentämistä. Saksassa keskimääräinen vuosityöaika onkin laskenut vuosina 1995-2013, sen ollessa OECD:n tilastojen mukaan vuonna 2016 noin 26,2 tuntia viikossa. Vertailun vuoksi vastaava määrä on Suomessa 31,8h, Tanskassa 27,1 tuntia ja Ruotsissa 31,2 tuntia viikossa (OECD). Nykyään voikin ajatella, että Saksassa on käytössä ajattelutapa, jonka mukaan ajatellaan minkä mittaisen työsuhteen tahansa ja millaisella palkalla tahansa olevan sosiaaliturvaa parempi vaihtoehto.

Julkusen (2017, 304) kertoo, että esimerkiksi Hinrichsin (2010) ja Hemerijickin (2013) mukaan Hartz-lait heikensivät työttömyysturvaa, työttömien velvoitteita nostettiin, työmarkkinoiden sääntelyä ajettiin alas, tehostettiin aktivointia, sekä luotiin erilaisia matalapalkkatukia (mini, midi, euron työt). Nämä matalapalkkatuet loivat uuden lyhyiden työaikojen matalapalkkasektorin. Myös työttömyysvakuutukseen kuuluvien määrä kääntyi suureen laskuun. Saksassa ja Ruotsissa oli siis havaittavissa sama ilmiö, sillä vuonna 2010 enää noin kolmannes saksalaisista ja ruotsalaisista työttömistä kuului työttömyysvakuutuksen piiriin. (Julkunen 2017, 305) Naisten työllisyyden nousun on nähty johtuvan osittain juuri Hartz-laeista. Julkusen (2017, 307) mukaan Hinrichsin (2010) mielestä työllisten rakenne on muuttunut, sillä osa-aikaisten, marginaalityöntekijöiden ja itsensä työllistäjien osuus on ollut vahvassa nousussa.

9 ANALYYSI

Kaikki vertailukohteet, eli Suomi, Ruotsi, Tanska ja Saksa, on perinteisesti mielletty kehittyneiksi hyvinvointivaltioiksi. Yhteisenä tekijänä Suomen ja Ruotsin mallien välillä voidaan nähdä taloudellinen paine harjoittaa aktiivointipolitiikkaa ja aktiivista työvoimapolitiikkaa. Etenkin Suomessa 2010-luvulla on puhuttu poliittisessa keskustelussa jatkuvista säästöpainoista sosiaaliturvamenoissa. Ruotsissa aktiivointipolitiikka on argumentoitu esimerkiksi sillä, että hyvinvointivaltion ylläpitoon tarvitaan korkeaa työllisyyttä. Saksassa taas puolestaan työnantajien puolelta tullut paine johti ensimmäisiin työvoimapolitiittisiin muutoksiin ja Tanskassa yksi vahvimista argumenteista oli työttömien vajavaiset työelämävalmiudet. Tanskassa ja Saksassa siis aktiivimallin perustelut eivät ole painottuneet niin paljon taloudellisiin argumentteihin kuin Suomessa ja Ruotsissa.

Tutkielmaa tehdessäni huomasin, että Saksan, Ruotsin ja Tanskan aktiivimallissa muutokset olivat tehty pitkällä aikavälillä, eikä kyseessä ollut yhtä suurta lakimuutosta, jolla aktiivimalli olisi otettu käytäntöön. Voikin todeta, että Saksan Hartz-lait (2002-2005) olisivat näistä kolmesta lyhimällä aikavälillä toteutettu aktiivointipoliittinen toimenpide. Ruotsin ja Tanskan omat aktiivointitoimenpiteet ovat alkaneet 1990-luvulla ja jatkuneet sen jälkeen aina 2010-luvulle.

Kyseessä on siis sarja pieniä muutoksia työvoimapolitiikassa ja sen lainsäädännössä, eikä usein virheellisesti ajateltuna yksi iso lakipaketti. Suomessakin aktiivointitoimenpiteitä on tehty 1990-luvulta lähtien (Karjalainen 2013, 221), mutta toimenpiteiden mittasuhteiden ja tutkielman selkeyden vuoksi katson varsinaisen aktivoinnin alkaneen vasta 2010-luvulla. Tanskan ja Ruotsin aktiivimallit ovatkin siis toisiaan lähimpänä tältä osin, sillä ne ovat juuri aiemmin mainitsemani mukaan hiljalleen rakennetut järjestelmät, kun Suomen ja Saksan omat aktiivimallit ovat muutaman vuoden sisään muodostetuilla laeilla rakennetut järjestelmät. Tämä on yksi merkittävimmistä eroista Suomen ja muiden maiden välillä, vaikka aktiivista työvoimapolitiikkaa ja aktiivointipolitiikkaa onkin harjoitettu ympäri maailmaa jo 1900-luvulta lähtien.

Erityisesti Suomen, Ruotsin ja Tanskan aktiivimallien pääosassa on aktiivisuusehdon täyttämättä jättämisestä seuraava leikkaus, joka kohdistuu etuuksiin, kuten Suomessa työttömyyskorvaukseen. Saksassa varsinainen leikkaus tulonsiirtoihin tehtiin suoraan Hartz-IV laissa ja muutoksen keskiössä on ollut koko järjestelmän rakenteellinen uudistaminen. Suomen ja Tanskan välisessä vertailussa täytyy ottaa huomioon siis työttömyyskorvaus ja sen suuret erot. Päiväkorvaus Suomessa työttömälle työnhakijalle on keskimäärin 32,40€ jota maksetaan koko kuukaudelta. Keskimäärin se tekee noin 970 euroa kuukaudessa, kun taas Tanskassa (Söderlund 2018) se on noin 2400 euroa kuukaudessa. Tanskan malli on kuitenkin poikkeuksellinen Suomen malliin verrattuna, sillä Tanskassa aktiivisuusehdon täyttämättä jättämisen johdosta leikkauksia voidaan tehdä myös muihin sosiaalietuuksiin, kuin työttömyysturvaan. Ruotsissa ja Saksassa työttömyysturva on taas sidottu suoraan aiempiin tuloihin, joten neljän vertailumaan väliset erot voivat siis olla todella suuria. Suomen työttömyysturvasta mielenkiintoisen tekee vertailussa etenkin se, että Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on lausunnossaan esittänyt, että Suomen työmarkkinatuki ei tasoltaan ole riittävä (SOSTE 2017).

Suomen ja Tanskan aktiivisuusehdot ovat sinänsä hyvin erilaiset, sillä Suomessa aktiivisuusehdon täyttämiseen tarvitaan työttömän työnhakijan status, sekä yksi kappaleessa 5. ”Aktiivimalli 2018” mainitun kohdan täyttäminen, joten ainakin teoriassa työttömällä on vaihtoehtoja ehdon täyttämiseen. Tanskassa taas ehtoja täytyy täyttää huomattavasti useampi ja vaihtoehdot ovat niukempia. Ruotsissa ja Saksassa työttömyysturvan tasoa, kuten jo yllä on mainittu, on heikennetty ja sen saatavuutta on vaikeutettu. Tämä on johtanut ihmisten siirtymiseen työttömyysturvalta toimeentulotuolle ja nähtäväksi jää, seuraako Suomessa samanlainen ilmiö.

Aiemmin esille tuomieni työttömyysteorioiden valossa Suomen hallitus on päätöksenteossaan, tiedostaen tai tiedostamatta, sivunnut uusklassista sekä mikrotaloudellista työttömyysteoriaa. Muut kolme mainitsemaani työttömyysteoriaa eivät sinänsä ole sopusoinnussa aktiivimallin kanssa. Mikrotaloudellisessa työttömyysteoriassa keskeisenä asiana oleva informaatiohypoteesi tarkoittaa siis sitä, että ajan kanssa työttömän työnhakijan ammattitaito muuttuu irrelevantiksi jatkuvan kehityksen myötä. Tästä teoriasta johtuen aktiivimalli pyrkii esimerkiksi saattamaan ihmisiä kuntouttavan työtoiminnan tai

työllistymistä tukevan koulutuksen pariin. Uusklassisen työttömyysteorian mukaan vahvat ammattiliitot vaikeuttavat ihmisten palkkaamista ja tämä näkyy etenkin aktiivimallista seuraavana teoreettisena jatkumona työehtosopimusten yleissitovuuden poistamiseen, joilla pyritään parantamaan työllisyyttä entisestään.

Tanskan ja Ruotsin malleja tutkiessani oli myös selvästi huomattavissa, että uusklassinen ja mikrotaloudellinen työttömyysteoria olivat aktivointipolitiikan keskiössä. Molemmissa mallissa oli havaittavissa informaatiohypoteesiin liittyvä nopea työllistäminen, tai vaihtoehtoisesti työhön soveltuvuuden lisääminen koulutuksen tai neuvonnan kautta. Huomattavaa tässä oli kuitenkin se, että Ruotsin mallissa uudelleenkouluttamisen resursseja on tietoisesti pienennetty ja niitä on korvattu muilla vaihtoehdoilla, esimerkiksi työttömän neuvonnalla.

Saksan mallissa on erityisesti korostunut uusklassinen teoria työttömyydestä, joka tulee esille työehtojen huonontamisena. Erityisesti subventoidut mini- ja midityöt, sekä ”euron työt” ovat osa tätä kokonaisuutta.

Saksan ja Tanskan malleissa on kuitenkin mielestäni nähtävillä osittain myös klassinen työttömyysteoria. Tämä tulee esille lähinnä työvoiman maksimoinnissa. Saksassa tämä on tuotu esille juuri subventoiduilla matalapalkkatöillä ja Tanskassa ajatuksena työvoiman resurssipohjaisuudessa. Kööpenhaminan Jobbcenterin Jens Sibbersen toi tämän esille Söderlundin (2018) uutisessa sanomalla, että kaikkien on työskenneltävä, vaikka voisi olla vain tunnin päivässä töissä. Tämä siis tulee klassiseen työttömyysteoriaan sisältyvää Sayn lakia, jonka mukaan työvoiman tarjontaa lisäämällä myös sen kysyntä lisääntyy ajan kanssa.

10 YHTEENVETO

Tutkielmassani vertailin Suomen, Ruotsin, Tanskan ja Saksan aktiivimalleja ja aktivointipolitiikkaa. Toin esille selkeitä eroja eri maiden mallien välille ja osoittamaan niiden yhtäläisyyksiä. Tämän lisäksi katsoin eri maiden aktivointimallien sisältöä eri työttömyysteorioiden läpi.

Aivan alkuhypoteesissani oletin, malleista löytyi paljon yhtäläisyyksiä, mutta myös paljon enemmän eroja. Suomen mallissa keskeistä oli jämäkkä, kerralla tehty uudistus, kun taas muiden maiden malleissa oleellista oli pitkällä aikavälillä tehty aktivointipolitiikka. Saksa oli lähimpänä tässä Suomen mallia, sillä siellä keskeisimmät aktivointimuutokset tehtiin neljässä eri lakipaketissa neljän vuoden sisällä (2002-2005).

Työttömyysteoriat tarjosivat myös samanlaisen vastauksen, kuin ennen tutkimusta oletin. Klassinen ja uusklassinen työttömyysteoria olivat aktiivimallien keskiössä, työvoiman rekrytoinnin helpottamisella sekä työvoiman lisäämisellä. Myös mikrotaloudellisen työttömyysteorian vaikutuksia oli havaittavissa kaikissa malleissa, erityisesti informaatiohypoteesin ja sen ajaman nopean työllistymisen kautta. Pienimpänä yllätyksenä oli se, että marxilainen ja keynesiläinen työttömyysteoria loistivat poissaolollaan.

Eri maiden malleista puhuttaessa täytyy kuitenkin ottaa huomioon se, että ne ovat muodostettu aivan erilaisissa yhteiskunnissa. Sen takia on vaikea saada aikaan mitään vedenpitävää argumenttia eri malleja vertaillessa, johtuen esimerkiksi politiikassa esiintyvistä kontingenssista. Myös muut erot maiden välillä ovat erittäin suuret, esimerkiksi työmarkkinoiden rakenteet, yhteiskunnallinen ilmapiiri aktiivimallien käyttöönotossa ja sosiaalietuuksien verkko.

11 LÄHTEET

11.1 Kirjallisuus

Björklund, Liisa & Hallamaa, Jaana. Miten kannustaa ihmisiä työmarkkinoille eettisesti ja kestävästi? Teoksessa Vappu Karjalainen & Elsa Keskitalo (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Tampere 2013: Suomen Yliopistopaino Oy. s. 150-170.

Hemerijck, Anton. 2013. Changing Welfare States. Oxford: Oxford University Press.

Hinrichs, Karl. 2010. Social Insurance State Withers Away. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Hämäläinen, Kari. Aktivointipolitiikan talouspoliittiset tavoitteet, tulokset ja merkitys yhteiskunnassa. Teoksessa Vappu Karjalainen & Elsa Keskitalo (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Tampere 2013: Suomen Yliopistopaino Oy. s. 173-189.

Julkunen, Raija. 2017. Muuttuvat hyvinvointivaltiot. Verkkojulkaisu: SoPhi

Karjalainen, Vappu. Työttömän palvelujärjestelmän aktivoituminen. Teoksessa Vappu Karjalainen & Elsa Keskitalo (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Tampere 2013: Suomen Yliopistopaino Oy. s. 99-119.

Karjalainen, Vappu & Keskitalo, Elsa. Mitä on aktivointi ja aktivointipolitiikka? Teoksessa Vappu Karjalainen & Elsa Keskitalo (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Tampere 2013: Suomen Yliopistopaino Oy. s. 7-18.

Kekkonen, Jukka. 2008. Vertailevan tutkimuksen haasteita. Tieteessä tapahtuu 3-4.2008

Keskitalo, Elsa. Tavoitteena aktiivinen kansalaisuus. Teoksessa Vappu Karjalainen & Elsa Keskitalo (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tampere 2013: Suomen Yliopistopaino Oy. s. 45-72.

Koistinen, Pertti. 2014. Työ, työvoima ja politiikka. Tampere: Vastapaino.

Kotkas, Toomas. Sopimuksellisuus sosiaalioikeudessa – esimerkkinä julkisen työvoimapolitiikan ja työttömyysturvan asiakassuunnitelmat. Teoksessa Vappu Karjalainen & Elsa Keskitalo (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tampere 2013: Suomen Yliopistopaino Oy. s.73-95.

Landman, Todd. 2005. Issues and Methods in Comparative Politics.

Marx, Karl. 1948. Pääoma: Kansantaloustieteen arvostelua. Ensimmäinen osa. Suomennos O.V. Louhivuori (alkuperäinen 1867). Helsinki: Kansankulttuuri.

Rehn, Gösta. 1959. Den nya arbetsmarknadspolitiken. Tukholma: Stockholms universitet.

Sihto, Matti. Työllisyys- ja aktivointipolitiikan tulevaisuuden näkymiä. Teoksessa Vappu Karjalainen & Elsa Keskitalo (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tampere 2013: Suomen Yliopistopaino Oy. s. 190-206.

Zettergren, Göran. 2015. Flawed Role Model? The economic performance of Germany and Sweden. Tukholma: TCO. Saatavilla:

<http://www.tco.se/globalassets/rapporter/2015/flawed_role_modell.pdf>

11.2 Sähköiset lähteet

Brotherus, Juhana. 2018. ”Hypon talouskatsaus.” Julkaistu tammikuu 2018. Saatavilla:

<http://www.hypo.fi/wp-content/uploads/2018/01/Hypo_Talouskatsaus_1-2018_pdf.pdf>

Hetemäki, Martti. 2018. ”Aktiivimallin toiminta, tausta ja kritiikki.” Valtiovarainministeriö 10.1.2018. Viitattu 22.4.2018. Saatavilla:

<http://vm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/aktiivimallin-toiminta-tausta-ja-kritiikki>

Kela. 2017. ”Usein kysyttyä aktiivimallista.” Viimeksi muokattu 12.4.2018. Saatavilla:

<<http://www.kela.fi/usein-kysyttya-aktiivimallista>>

Kela. 2018. ”Nyt yli puolet Kelan työttömyysturva-asiakkaista täyttää aktiivisuusehdon.” Julkaistu 18.4.2018. Saatavilla:

<http://www.kela.fi/ajankohtaista-henkiloasiakkaat/-/asset_publisher/kg5xtoqDw6Wf/content/nyt-yli-puolet-kelan-tyottomyysturva-asiakkaista-tayttaa-aktiivisuusehdon?_101_INSTANCE_kg5xtoqDw6Wf_redirect=%2Fajankohtaista-henkiloasiakkaat>

Murto, Katarina. 2018. ”STTK suhtautuu kriittisesti aktiivimalliin.” STTK 20.12.2018. Saatavilla:

<<https://www.sttk.fi/2017/12/20/sttk-suhtautuu-kriittisesti-aktiivimalliin/>>

Myllyntaus, Timo. 1995. ”Vertaileva tutkimus – yhteiskunnan peili.” Tieteessä tapahtuu 1995. Saatavilla:

<https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/6475083/Vertaileva_tutkimus-yhteiskunnan_peili-v3.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1525971097&Signature=z7G9JMVksUt5Vafvna1Cg%2FtYeyo%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DVertaileva_tutkimus_-_yhteiskunnan_peili.pdf>

Nordsoc a. ”Ruotsin työttömyysturva.” Viitattu 30.4.2018. Saatavilla:

<<http://www.nordsoc.org/fi/Ruotsi/Tyottomyysturva/>>

Nordsoc b. ”Tanskan työttömyysturva.” Viitattu 30.4.2018. Saatavilla:

<<http://www.nordsoc.org/fi/Tanska/Tyottomyysturva/>>

OECD. 2018. ”Hours worked.” Viitattu 29.4.2018. Saatavilla:

<<https://data.oecd.org/emp/hours-worked.htm>>

Palvelualojen ammattiliitto (PAM). 2017. ”PAMin Selin: Hallitus petti työttömät ja palkansaajat – kilpailukyky sopimukset perusteet romutettiin.” Viitattu 25.3.2018. Saatavilla:

<<https://www.pam.fi/uutiset/2017/12/pamin-selin-hallitus-petti-tyottomat-ja-palkansaajat-kilpailukyky-sopimuksen-perusteet-romutettiin-2.html>>

Rasmussen, Peter. 2018. ”Omstridda danska aktiveringsmodellen fungerar – men endast på ytan.” Julkaistu 4.4.2018. Viitattu 29.4.2018. Saatavilla:

<<https://www.pam.fi/sv/nyheter/artikel/2018/04/omstridda-danska-aktiveringsmodellen-fungerar-men-endast-pa-ytan.html>>

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. 2017. ”Työttömän aktiivisuus vaikuttaa jatkossa työttömyysetuuden määrään.” Julkaistu 28.12.2017. Viitattu 23.2.2018. Saatavilla:

<http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tyottoman-aktiivisuus-vaikuttaa-jatkossa-tyottomyyssetuuden-maara-1>

Suomen Sosiaali ja Terveys ry (SOSTE). 2018. Julkaistu 12.10.2017. Saatavilla:

<<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2017-AK-147626.pdf#search=aktiivimalli>>

Söderlund, Linda. 2018. ”Finland vill göra som Danmark – där måste arbetslösa söka två jobb i veckan men ändå tycker facket om aktiveringsmodellen.” Julkaistu 25.1.2018. Viitattu 29.4.2018. Saatavilla:

<<https://svenska.yle.fi/artikel/2018/01/25/finland-vill-gora-som-danmark-dar-maste-arbetslosa-soka-tva-jobb-i-veckan-men>>

Talouselämä. 2017. ”Lomautettujen kohtelu kummastuttaa aktiivimallissa – ”Aktiivisuutta edellytetään, vaikka työhön paluun päivä olisi tiedossa”.” Talouselämä 29.12.2017.

Viitattu 30.4.2018. Saatavilla:

<<https://www.talouselama.fi/uutiset/lomautettujen-kohtelu-kummastuttaa-aktiivimallissa-aktiivisuutta-edellytetaan-vaikka-tyohon-paluun-paiva-olisi-tiedossa/7e83929e-8733-323e-b129-54d609a13178>>

TE-Toimisto. Viitattu 23.2.2018. Saatavilla:

<<http://toimistot.te-palvelut.fi/uusimaa/aktiivimalli>>

Tilastokeskus. 2018. ”Työllisyys kasvoi maaliskuussa vuoden takaiseen verrattuna.”

Julkaistu 24.4.2018. Saatavilla:

<http://www.stat.fi/til/tyti/2018/03/tyti_2018_03_2018-04-24_tie_001_fi.html>

Tykki, Emilia. 2018. ”Aktiivimallin ehtoihin tuli vielä loppumetreillä merkittävä tarkennus – Antaa työttömälle lisää vaihtoehtoja säilyttää tukensa.” Aamulehti, 1.3.2018. Viitattu 30.3.2018. Saatavilla:

<<https://www.aamulehti.fi/uutiset/aktiivimallin-ehtoihin-tuli-viela-loppumetreilla-merkittava-tarkennus-antaa-tyottomalle-lisaa-vaihtoehtoja-sailyttaa-tukensa-200777709/>>

Vartiainen, Juhana. 2018. ”Lyhyt kommentti laiskuudesta” (blogi), julkaistu 7.1.2018.

Saatavilla:

<<https://juhanavartiainen.fi/2018/lyhyt-kommentti-laiskuudesta/>>